

Veckans växt v. 36 2008

Potatis - en gömd skatt

I år sätts världens fokus på en av våra viktigaste grödor - potatisen, *Solanum tuberosum*. Det är FN-organisationen FAO som utlyst 2008 till *Internationella potatisåret*, och de har lagt ut en fin websida till potatisens ära: <http://www.potato2008.org/en/index.html>. Där finns mycket att läsa, till exempel varför potatisen är så bra, var och hur mycket potatis odlas och konsumeras, en faktasida speciellt riktad till barn, olika perspektiv på potatis såsom historiskt, mångfaldsmässigt, klimatförändring, och så givetvis det kulinariska perspektivet med spännande recept. Ett besök på web-siten rekommenderas. Håll också ögonen öppna efter särskilda potatis-arrangemang i din närhet, såhär i skördetider.

Potatisen kommer ursprungligen från Anderna i Sydamerika, där den varit stapelföda för indianer under årtusenden. Europeerna har inte känt den i mer än 500 år. De äldsta uppgifterna man hittat i svenska skrifter är från 1658 i Olof Rudbecks *Catalogus Plantarum* från Botaniska trädgården i Uppsala. Potatisväxten hade kommit från Holland och kallades på svenska Peruviansk nattskatta. Man tror att potatisar sedan spreds från Uppsala Botaniska till uppländska herrgårdar. Men potatisen kom i slutet på 1600-talet också in i Sverige genom andra vägar och kallades då Tartuffel. Den så

kände Jonas Alströmer var alltså inte den förste att introducera potatisen, men däremot var han förmodligen först med att år 1727 propagera för odling av vad han kallade Potatoes eller Jordpäron.

Under 1800-talet nämns sorter som 'Paltpotater', 'Trinnpotäter', 'Svinmagar', 'Mångögon', och 'Ljusröd lång'. Under början av 1900-talet introducerades förädlade sorter från utlandet, först från England såsom 'Early Rose', 'Magnum Bonum' och 'British Queen' ('Snöboll'), därefter kom Hollands 'Bintje' och 'Alpha' och Englands 'King Edward VII' och 'Evergood'. Vid 1950 fanns 118 sorters potatis i Sverige, dominerande i Skåne var 'Birgitta', i Halland 'Östergyllen', i Blekinge samt Mellansverige 'Professor Woltman', i övriga Sydsverige 'Magnum Bonum'.

De första svenskförädlade sorterna 'Greta', 'Blenda', 'Brita', 'Birgitta', 'Gloria', 'Sigyn' och 'Imperia' marknadsfördes på 1920-talet. Efter det har många nya sorter tillkommit med sikte på bättre avkastning och inte minst bättre motståndskraft mot allvarliga växtsjukdomar såsom kräfta, bladmögel och skorv.

I takt med att nya sorter förädlas fram så överges de gamla sorterna, och tendensen är också att allt färre sorter finns i odling. Därför genomförde Nordiska Genbanken (idag NordGen) under ca 25 år en massiv insats för att rädda och bevara nordiska lantsorter, förädlingslinjer och förädlade sorter av potatis. Idag finns 64 nordiska sorter i NordGens potatissamling, varav 27 är svenska. Målet är att

bevara materialet för potatisforskare och -förädlare, sorterna är en del av vår kulturhistoria och är intressanta även ur mångfaldsperspektiv och privatodling.

I den fina boken *Potatis i Norden* beskrivs de gamla nordiska potatissorterna som NordGen bevarar. Leta upp boken i ditt bibliotek eller kontakta [NordGen](#) om du är intresserad av att läsa mer om potatis, potatisens historia, att odla sin egen historia, och vill stilla din nyfikenhet om våra anrika gamla potatissorter.

Text: Lena Ansebo, NordGen

Bild: Den svenska potatis-lantsorten 'Röda krok' (syn. 'Röd mandel'), NGB-nr 3193.

Foto: Katarina Wedelsbäck Bladh.